

ข้อเสนอแนะ “รหัสบทความ PO66025”

1. แก้ไข “บทคัดย่อ และ Abstract” ตามเอกสารแนบ (หน้า 1-2)
2. แก้ไข “วิธีดำเนินการวิจัย” ตามเอกสารแนบ (หน้า 4-5)
3. แก้ไข “ผลการวิจัย” (หน้า 5-6)
  - 3.1 เพิ่มเติม “ตารางที่ 1” เพื่อแสดงให้เห็นว่าได้เก็บข้อมูลมาจริง ไม่ใช่เดาสุ่มเอาเอง
  - 3.2 แก้ไข “ภาพที่ 1 และ 2” ให้ชัดเจนกว่านี้ และระบุชื่อของภาพที่ต้องการแสดงให้ผู้อ่านได้รับรู้
  - 3.3 ปรับเพิ่มเติม และแก้ไขตามเอกสารแนบ
4. แก้ไข “อภิปรายผล” ตามเอกสารแนบ (หน้า 6-7) และควรเพิ่มเติมข้อมูลจากงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย
5. แก้ไข “สรุปผลการวิจัย” ตามเอกสารแนบ (หน้า 7)
6. แก้ไข “-ข้อเสนอแนะ” ตามเอกสารแนบ (หน้า 7-8)
7. แก้ไข “เอกสารอ้างอิง” ตามเอกสารแนบ (หน้า 8)
  - 7.1 ข้อมูลสำคัญที่ระบุอยู่ในรายละเอียดของบทความ “ต้องใส่การอ้างอิงที่ส่วนท้ายหรือส่วนต้นของเนื้อหาด้วย” จากนั้นจึงนำรายการอ้างอิงมาใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง
  - 7.2 การอ้างอิงถูกนำมาใช้ในบทนำ (Introduction) และอภิปรายผล (Discussion)
  - 7.3 หากไม่มีการอ้างอิงในเนื้อหาของบทความ และไม่ได้ถูกอ้างอิงในบทความ ต้องไม่ปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิง
8. บทสรุปการเขียนบทความ PO66025

ผู้เขียนยังขาดความรู้พื้นฐานในการเขียนบทความวิจัย ภายหลังจากที่ได้แก้ไขแล้วจำเป็นต้องให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิฯ ของทางมหาวิทยาลัยฯ ตรวจสอบอีกครั้ง

บทคัดย่อ

การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก ในบ้านโพนค้าย หมู่ที่ 6 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ตั้งอยู่พิกัด 17.4918 ตะวันออก และ 101.7345 เหนือ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 249 เมตร เริ่มศึกษาตั้งแต่ต้นเดือน มิถุนายน 2565 ถึง เดือนกันยายน 2565 ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา โดยการลงพื้นที่สำรวจพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอกตามแผนที่ของหมู่บ้าน และได้ทำการสุ่มลงพื้นที่สำรวจในบ้านโพนค้าย และใช้แบบสัมภาษณ์กับ ชาวบ้านจำนวน 48 หลังคาเรือน ซึ่งในแต่ละหลังคาเรือนก็ยังมีปลูกพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก และได้นำพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอกมาใช้ประโยชน์ในด้านยารักษาโรค ด้านอาหาร และด้านวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่น ฯลฯ จากการสำรวจพบพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอกทั้งหมด 23 วงศ์ 30 ชนิด พืชสมุนไพรที่พบมากที่สุดอยู่ใน วงศ์ EUPHORBIACEAE พบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ สบู่แดง สบู่ดำ เปล้าใหญ่ หนุมานนั่งแท่น และน้ำนมราชสีห์ และกระจายอยู่ในวงศ์อื่น ๆ วงศ์ละ 1 ชนิด มีการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในหลายด้านทั้งพืชที่ ชาวบ้านใช้เป็นพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก จำนวน 30 ชนิด พืชที่ใช้เป็นทั้งอาหาร จำนวน 9 ชนิด พืชที่ใช้เป็น วัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่น ฯลฯ จำนวน 9 ชนิด และมีการใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค จำแนกออกเป็น 5 กลุ่ม คือ รักษาโรคผิวหนัง และบาดแผล 5 ชนิด รักษาอาการปวดจากแมลงกัดต่อย 9 ชนิด รักษาอาการ บวม 10 ชนิด ห้ามเลือด 5 ชนิด และใช้รักษาโรคอื่น ๆ อีก 1 ชนิด

คำสำคัญ: พืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก การสำรวจพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก การใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์ พื้นบ้านของสมุนไพรที่ใช้ภายนอก พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

Abstract

A study of biodiversity and its utilization based on indigenous botanicals of external medicinal plants in Ban Phon Khai, Moo 6, Na Or Sub-district, Mueang Loei District, Loei Province, located at 17.4918 East and 101.7345 North, with a height of 249 meters above mean sea level. The study began from early June 2022 to September 2022. The researcher conducted a study by visiting the area to explore medicinal plants used outside according to the village map and randomly went to the survey area in Ban Phon Khai. The questionnaire was used to interview villagers of 48 households, in which each household also had medicinal plants grown outside. The medicinal plants used externally were used for medicinal purposes, foods, local cultures, etc. The survey found 23 families of 30 medicinal plant species that were used externally. The most common medicinal plants were in the family EUPHORBIACEAE, found a total of five species: Red soap, Black soap, Croton roxburghii, Gout plant, and Asthma weed large plantain. They have, furthermore, distributed in other families, one species per family. There are many uses according to local botany, including 30 species of plants used by

the villagers as medicinal plants for external use, nine species of plants used as food, that are used as cultural beliefs, local beliefs, etc., amounting to nine types and are used in the treatment of diseases divided into five groups: five types of skin diseases and wounds, nine types of pain from insect bites, ten types of swelling, five types of hemostasis, and one type of other diseases.

Keywords: External medicinal plants, Survey of medicinal plants used externally, Traditional botanical utilization of external herbs, Folk botany

ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติที่รวบรวมความอุดมสมบูรณ์ทั้งพืช สัตว์ และแร่ธาตุที่หลากหลายนานา พันธุ์ ภายใต้ระบบนิเวศที่แตกต่างกัน สมุนไพรเป็นพืชที่คนไทยรู้จักนำมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สมุนไพรจะนำมาใช้เป็นอาหารและยารักษาโรค ซึ่งพืชบางชนิดมีประโยชน์หลายด้านที่เป็นมากกว่าอาหารและยา ส่วนของความรู้เชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อของชุมชนและสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ซึ่งความรู้ที่ได้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรนั้น เกิดจากความรู้เชิงวัฒนธรรม การทดลองปฏิบัติ และการถ่ายทอดโดยชุมชน เป็นเวลาต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน เป็นการเรียนรู้จากความจริงของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

จังหวัดเลย ส่วนใหญ่มีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาสูงและล้อมรอบไปด้วยภูเขา ป่าไม้ที่ขึ้นสลับซับซ้อน ส่งผลให้อุณหภูมิมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในฤดูฝน จะมีฝนตกชุกพอประมาณ ซึ่งทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมาก และวิถีชีวิตของผู้คนในบ้านโปนค้าย หมู่ที่ 6 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีอาชีพทำเกษตรกรรมเป็นหลัก อีกทั้งผู้คนในหมู่บ้านยังนิยมปลูกพืชผักสมุนไพรไว้ในครัวเรือน และยังมีการนำพืชผักสมุนไพรในครัวเรือนมาใช้ประโยชน์ในด้านการรักษาอาการเจ็บป่วย บำรุงร่างกาย ตลอดจนนำมาเป็นส่วนประกอบในด้านอาหาร ยา และผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสมุนไพรในท้องถิ่น ซึ่งจะมีการถ่ายทอดความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านในการใช้สมุนไพรรักษาโรคต่าง ๆ จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ อย่างเช่น นำพืชสมุนไพรมาใช้บรรเทาอาการภายนอก ได้แก่ ว่านหางจระเข้拿來ทาแผลน้ำร้อนลวก ขมิ้นชันนำมาทาผื่นคัน ใบสาบเสือนำมาใช้ห้ามเลือด สบู่ดำ และเปลือกใหญ่นำมาใช้ทาแผลร้อนในปาก หนุมานนึ่งแทน นำมาทาแผลที่เกิดจากอุบัติเหตุได้ เพื่อที่จะทำให้แผลหายเร็วขึ้น เป็นต้น แต่ในปัจจุบันเยาวชนในท้องถิ่นนิยมใช้ยาแผนปัจจุบันที่มันสะดวกต่อการรักษาและหาซื้อได้ง่าย ซึ่งการใช้สมุนไพรในท้องถิ่นเริ่มลดน้อยลง โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นหลังที่ไม่นิยมใช้ยาแผนโบราณมาบรรเทาอาการภายนอก แต่ยังคงมีชาวบ้านและผู้สูงอายุที่นิยมใช้สมุนไพรในท้องถิ่นมารักษาโรคหรือบรรเทาอาการภายนอกเบื้องต้น

ดังนั้นคณะผู้วิจัย จึงมีความสนใจอยากจะศึกษาชนิดและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก และได้ทำการลงพื้นที่สำรวจในบ้านโปนค้าย หมู่ที่ 6 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย และคณะผู้วิจัยจึงคิดที่จะศึกษาชนิดของพืชสมุนไพรในท้องถิ่นที่ใช้ภายนอก และอยากจะทราบข้อมูลเบื้องต้นของสมุนไพรในท้องถิ่นที่ใช้ภายนอก ได้แก่ ชื่อของสมุนไพร วิธีการใช้สมุนไพรมาบรรเทาอาการภายนอก การใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรในด้านต่าง ๆ และอยากอนุรักษ์พืชสมุนไพรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งได้มีการถ่ายทอดความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านในการใช้สมุนไพรรักษาโรคต่าง ๆ และเพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชนิดของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก ในบ้านโปนค้าย หมู่ที่ 6 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

เป็นวิจัยสำรวจ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จำนวนประชากรทั้งหมด 238 ครั้วเรือน และสัมภาษณ์ 48 ครั้วเรือน

2.1 คิดเป็น 20 %

- 1) ผู้ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป
- 2) ผู้ที่มีบ้านติดขอบถนนเส้นทางหลัก

2.2 สมุนไพรที่ใช้ภายนอก

- 1) ชนิดของสมุนไพรที่ใช้ภายนอก
- 2) การใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

~~3.1~~ 1. แบบสัมภาษณ์ ~~แบบไม่มีโครงสร้าง~~ ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน และชาวบ้าน ในท้องถิ่นที่มีอายุ 40 ปี ขึ้นไป เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก

~~3.2~~ 2. แบบบันทึก ใช้สำหรับจดบันทึกเพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับฐานวิทยาของพืช ได้แก่ ลักษณะวิสัย ลำต้น ใบ ดอก ผล และเมล็ด เก็บตัวอย่างพืชสด และเก็บตัวอย่างพืชอัดแห้ง เพื่อนำมาตรวจสอบ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพืช และการใช้ประโยชน์ของสมุนไพรที่ใช้ภายนอก

~~3.3~~ 3. การถ่ายภาพ โดยใช้กล้องถ่ายภาพลักษณะฐานวิทยาของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก รวมไปถึง การใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก

~~3.4~~ 4. แผนที่หมู่บ้านโพนค้าย หมู่ที่ 6 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ใช้ในการสำรวจตาม เส้นทางหมู่บ้านและบริเวณเส้นทางเดินของหมู่บ้าน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

~~4.1~~ 1. ศึกษาข้อมูลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์ ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก

~~4.2~~ 2. ติดต่อที่ปรึกษาของการทำวิจัยเพื่อเสนอเค้าโครงการทำวิจัย

~~4.3~~ 3. จัดทำหนังสือขออนุญาตลงพื้นที่จากอาจารย์ประจำวิชา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

~~4.4~~ 4. ติดต่อปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน เพื่อให้ความรู้ในเรื่องของสมุนไพรที่ใช้ภายนอก

~~4.5~~ 5. สร้างแบบสัมภาษณ์ ~~แบบไม่มีโครงสร้าง~~ ซึ่งผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 คนขึ้นไป

~~4.6~~ 6. ศึกษาข้อมูลและเส้นทางการสำรวจของหมู่บ้าน โดยมีผู้นำชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำทาง สำรวจชนิดของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก โดยเดินตามเส้นทางแผนที่ของบ้านโพนค้าย หมู่ที่ 6 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

~~4.7~~ 7. ลงพื้นที่สำรวจตามเส้นทางหมู่บ้าน และใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในการเก็บข้อมูลจาก ปราชญ์ชาวบ้านและชาวบ้าน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างของผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 20 จากจำนวนทั้งสิ้น 238 ครั้วเรือน ร้อยละ 100 ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ 48 ครั้วเรือน (ร้อยละ 20)

48
8. จัดบันทึกข้อมูลของชนิดลักษณะทางพฤกษศาสตร์และถ่ายภาพลักษณะสัณฐานวิทยาของพืช ได้แก่ ลักษณะวิสัย ลำต้น ใบ ดอก ผล และเมล็ด เก็บตัวอย่างพืชสด และเก็บตัวอย่างพืชอัดแห้ง เพื่อนำมาตรวจสอบลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพืช และการใช้ประโยชน์ของสมุนไพรที่ใช้ภายนอก

49
9. รวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพรที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ นำมาให้ปราชญ์ชาวบ้านตรวจสอบข้อมูล ได้แก่ ชื่อ ชนิด และการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก

410
10. ตรวจสอบลักษณะภายนอกของพืช ชื่อวิทยาศาสตร์ โดยการเปรียบเทียบกับหนังสืออนุกรมวิธานพืชต่าง ๆ เช่น สารานุกรมสมุนไพรไทย เพื่อนำมาตรวจสอบในการระบุชนิดของพืชสมุนไพร

411
11. บันทึกข้อมูล โดยใช้วิธีการจัดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสนทนาของปราชญ์ชาวบ้าน และบันทึกเสียงของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะต้องทำการขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงเมื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่ขัดข้อง ผู้วิจัยจะได้บันทึกเสียงไว้ ทำให้สามารถเก็บรายละเอียดของข้อมูลได้มากขึ้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

51
1. วิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า คือ การตรวจสอบข้อมูล โดยการเปรียบเทียบมุมมองหลาย ๆ ด้าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความสมบูรณ์ การตรวจสอบข้อมูลใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบดังนี้

11
1.1 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้วยข้อมูล เป็นการตรวจสอบว่า ผู้วิจัยนั้นได้ข้อมูลมาอย่างไร ข้อมูลที่ได้มานั้นมีความถูกต้องหรือไม่ วิธีตรวจสอบ คือ การตรวจสอบข้อมูล แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ที่แตกต่างกัน

12
1.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย เป็นการตรวจสอบว่า ผู้วิจัยแต่ละคนได้ข้อมูลอะไรมาบ้าง มีข้อมูลที่แตกต่างกันอย่างไร โดยมีการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตไม่ใช่ผู้วิจัยคนเดียวเป็นผู้สังเกตโดยตลอด

13
1.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี เป็นการตรวจสอบว่าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีต่างไปจากเดิม จะทำให้การตีความหมายของข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

14
1.4 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล เป็นการใช่วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน

ผลการวิจัย

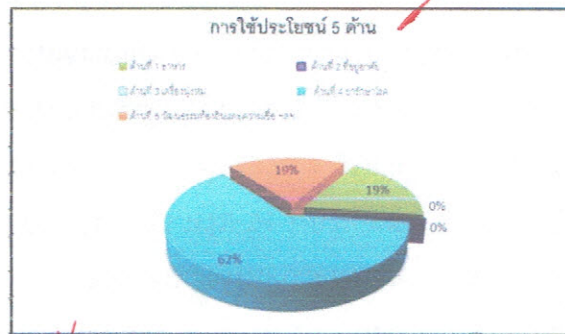
จากการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก ในหมู่บ้านโนนค้าย หมู่ที่ 6 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โดยผู้วิจัย ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านได้ทำการลงสำรวจภาคสนามตามเส้นทางเดินของหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละครัวเรือนก็มีการปลูกพืชสมุนไพร และได้นำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ ในด้านยารักษาโรค และด้านอาหาร จากการสำรวจพบพืชสมุนไพรทั้งหมด 23 วงศ์ 30 ชนิด โดยวงศ์ที่พบมากที่สุด ได้แก่ วงศ์ EUPHORBIACEAE พบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ สับปะรด สับปะรด กล้วย หนุมานนั่งแท่น หนามราชสีห์ ตามลำดับ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1

1/52

ชนิด	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	อื่นๆ	ชื่อ/ชื่ออื่น	ประโยชน์
1.	—	—	—	✓	—	✓
2.	—	—	[5]	✓	—	✓
3.	—	—	—	✓	—	✓
4.	—	—	—	✓	—	✓

อันไธ 15/156 - 15/156 15/156

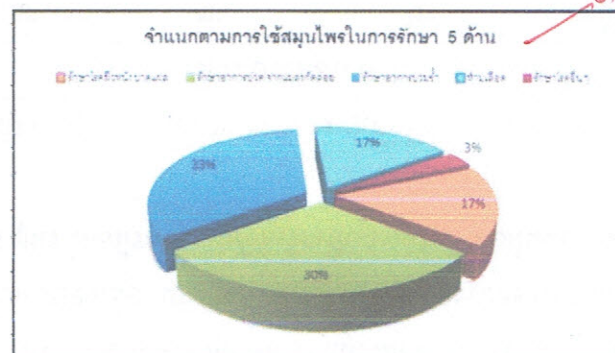

ดัดมัน 9%

กาแฟ 1

ดัดมัน 9%

การใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรใช้ภายนอก แบ่งออก 2 ลักษณะ ได้แก่ ด้านยารักษาโรค จำนวน 30 ชนิด ด้านอาหาร จำนวน 11 ชนิด และมีการใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ 1) รักษาโรคผิวหนัง และบาดแผล 5 ชนิด 2) รักษาอาการปวด จากแมลงกัดต่อย 9 ชนิด 3) รักษาอาการบวม 10 ชนิด 4) ห้ามเลือด 5 ชนิด 5) อื่น ๆ 1 ชนิด การใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน จากสมุนไพรนั้น จะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น วิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ปัจจุบันการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ได้มีจำนวนลดลงเป็นอย่างมาก จนเกือบที่จะสูญหายไป ดังนั้นจึงมีการส่งเสริม อนุรักษ์ การใช้พืชสมุนไพรอย่างยั่งยืน

กาแฟ 2

อภิปรายผล

จากการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก ในหมู่บ้านโพนค้าย หมู่ที่ 6 ตำบลนาอ้อ อำเภอมืองเลย จังหวัดเลย ตั้งแต่ต้นเดือนมิถุนายน 2565 ถึงเดือนกันยายน 2565 โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกรรสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามความสะดวก และบันทึกภาพลักษณะของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก แล้วนำมาจำแนกระบุชนิด บรรยายลักษณะทางพฤกษศาสตร์และศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก จากการสำรวจพบพืชสมุนไพรในท้องถิ่นทั้งหมด 23 วงศ์ 30 ชนิด โดยวงศ์ที่พบมากที่สุด ได้แก่ วงศ์ EUPHORBIACEAE พบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ สับปะรด สับปะรด เปล้าใหญ่ หนุมานนึ่ง แทน นานมราชสีห์ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน คือ นายบุญเทียน เทพวงษ์ พบว่าส่วนใหญ่ นำพืชไปใช้เป็นยาสมุนไพรและรับประทานอาหาร เช่น อัญชัน ดอกนํามาคั้นใช้สีกจากการต้ม และคั้นน้ำของดอกเพื่อมาผสมกับแป้งต่าง ๆ ทำเป็นขนมขึ้น ทับทิมกรอบ บัวลอย ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิศรารัตน์ มาชนพันธ์ (2560) ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรในท้องถิ่นหมู่บ้านศรีเจริญ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอกุหลอง จังหวัดเลย โดยการสำรวจ และเก็บตัวอย่างพืชสมุนไพรท้องถิ่น ดำเนินการศึกษาโดยการลงสำรวจตามเส้นทางเดินของหมู่บ้าน และจัดจำแนกหมวดหมู่ของพืชสมุนไพรท้องถิ่นที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ตาม

๐๗๗

พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน เพื่อระบุชนิดรวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึก^{๑๗๗}ปราชญ์ชาวบ้าน และใช้แบบสัมภาษณ์กับชาวบ้าน เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการนำพืชไปใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่าจำนวนทั้งสิ้น 28 วงศ์ 49 สกุล 52 ชนิด ซึ่งมีการนำมาใช้เป็นพืชสมุนไพร จำนวน 30 ชนิด และมีพืชใช้เป็นทั้งอาหาร และสมุนไพรพืชผัก จำนวน 22 ชนิด

ส่วนประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน แบ่งออกตามลักษณะการใช้ประโยชน์ของพืชในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน และใช้แบบสัมภาษณ์กับชาวบ้านจำนวน 48 ครึ่งเรือน ในบ้านโพนค่าย หมู่ที่ 6 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ชาวบ้านได้นำเอาพืชสมุนไพรไปปลูกตามบริเวณบ้าน จึงมีพืชสมุนไพรบางชนิดที่ชาวบ้านนำไปประกอบอาหารด้วย การวิจัยในครั้งนี้พบว่า ชาวบ้านมีการนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านอยู่ 2 ด้าน คือ พืชที่ใช้เป็นยารักษาโรค 30 ชนิด เช่น หญ้าขัด ขมิ้นชัน ว่านหางจระเข้ สับปะรด สับปะรด เปลาใหญ่ ใบสาบเสือ หล้างวงช้าง ไพล หูเสือ เขยตาย เป็นต้น ส่วนอีกด้าน คือ พืชที่ใช้เป็นอาหาร จำนวน 11 ชนิด ~~เช่น~~^{๑๗๘} ขมิ้นชัน ว่านหางจระเข้ ไพล เขยตาย สมไทย คุณนายตื่นสาย ใบบัวบก ควาทอง ผักแขยง ผักเสี้ยน อัญชัน เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอก ในหมู่บ้านโพนค่าย หมู่ที่ 6 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โดยผู้วิจัย ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านได้ทำการลงสำรวจภาคสนามตามเส้นทางเดินของหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละครัวเรือน~~ก็~~^{๑๗๙}ยังมีการปลูกพืชสมุนไพร และได้้นำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ ในด้านยารักษาโรค และด้านอาหาร จากการสำรวจพบพืชสมุนไพรทั้งหมด 23 วงศ์ 30 ชนิด โดยวงศ์ที่พบมากที่สุด ได้แก่ วงศ์ EUPHORBIACEAE. พบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ สับปะรด สับปะรด เปลาใหญ่ หนุมนนึ่งแน่น ^{๑๘๐}น้ำนมราชสีห์ ตามลำดับ

การใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรใช้ภายนอก แบ่งออก 2 ลักษณะ ได้แก่ ด้านยารักษาโรค จำนวน 30 ชนิด ด้านอาหาร จำนวน 11 ชนิด และมีการใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ 1) รักษาโรคผิวหนัง และบาดแผล 5 ชนิด 2) รักษาอาการปวด จากแมลงกัดต่อย 9 ชนิด 3) รักษาอาการบวม 10 ชนิด 4) ห้ามเลือด 5 ชนิด 5) อื่น ๆ 1 ชนิด การใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน^{๑๘๑}จากสมุนไพรนั้น จะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น วิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ปัจจุบันการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ได้มีจำนวนลดลงเป็นอย่างมากจนเกือบที่จะสูญหายไป ดังนั้นจึงมีการส่งเสริม ^{๑๘๒}อนุรักษ์ การใช้พืชสมุนไพรอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านเวลา ด้วยเวลาที่จำกัด ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลพืชไม่ครบสมบูรณ์ของลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลครบ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้ต่อยอดในการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของสมุนไพรที่ใช้ภายนอก ในบ้านโพนค่ายจากเดิม คือ เดือนมิถุนายน - เดือนกันยายน เพิ่มเป็น เดือนมิถุนายน - เดือนพฤษภาคม^{๑๘๓}

2. ด้านการสัมภาษณ์ จากการสัมภาษณ์ ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน พบว่าเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ค่อนข้างน้อย ดังนั้น ควรมีการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการนำพืชสมุนไพรไปใช้ประโยชน์ให้กับชุมชน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และสืบทอดต่อไป

3. ด้านทุนสนับสนุน ควรมีการสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาพืชสมุนไพรในท้องถิ่นไปสู่การใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ เช่น มีการทำผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับพืชสมุนไพร เพื่อให้ชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น และส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

4. ด้านการให้ความรู้ จัดการประชุมที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน มีการเรียนเชิญคนในหมู่บ้านมาแลกเปลี่ยน ~~ความรู้~~ ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการใช้พืชสมุนไพรที่ใช้ภายนอกของแต่ละครัวเรือนที่แตกต่างหรือเหมือนกัน เพื่อที่จะได้เป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมการประชุม และร่วมฟังอภิปรายผลการลงพื้นที่สำรวจการวิจัย

5. ด้านการเผยแพร่ข้อมูล เราจะนำหนังสือวิจัย เรื่อง ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของสมุนไพรที่ใช้ภายนอก ในบ้านโปนก่าย หมู่ที่ 6 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย และตัวอย่างการอัดแห้ง ~~อย่างไร~~ ^{เพื่อ} สืบค้นฐานวิทยาของใบไปมอบให้ห้องสมุดของหมู่บ้านและวัดประจำหมู่บ้าน

เพื่อสื่อ

เอกสารอ้างอิง

- ✗ คัดค้านัฐ ชื่นวงศ์อรุณ. (2563). ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://ngthai.com/science/>. (วันที่สืบค้นข้อมูล : 13 มิถุนายน 2565)
- ✗ ครัวบ้านนอกดอตคอม. (2552). พืชสมุนไพรพื้นบ้าน. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.kroobannok.com/24003>. (วันที่สืบค้นข้อมูล : 13 มิถุนายน 2565)
- ✗ จิตระพี บัวผัน. (2548). เรียนรู้เรื่องสมุนไพร. กรุงเทพฯ : ปิรามิด.
- ✗ จิตราภรณ์ รวซ์พันธ์. (2549). หลักอนุกรมวิธานพืช. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ✗ เจนจบ ยิ่งสมล. (2555). สารานุกรมสมุนไพรไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทวิ.พันธ์ จำกัด.
- ✗ อนุตรา จันทร์สุวานิชย์ และคณะ. (2558). พืชสมุนไพรในประเทศไทย. : ตอนที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ✗ ศูนย์พัฒนาตำราการแพทย์แผนไทย. (2555). พฤกษชาติสมุนไพร. กรุงเทพฯ : บริษัทสามาเจริญพาณิชย์ จำกัด
- ✗ อธิฐติยา ไพรสน และเอกภพ สอนพรหม. (2564). ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ภายใน ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 9 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย. (รายงานผลการวิจัย). เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ✗ อิศรารัตน์ มาขันพันธ์. (2561). การสำรวจพืชสมุนไพรท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (รายงานผลการวิจัย). เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ✗ อิศรารัตน์ มาขันพันธ์. (2560). การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรท้องถิ่นในหมู่บ้านศรีเจริญ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย. (รายงานผลการวิจัย). เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.